

ВІДГУК

**офіційного опонента на кандидатську дисертацію
КОЛОМІЙЦЯ ОЛЕКСАНДРА ЛЕОНІДОВИЧА
«Страх та віра у бутті сучасної людини і суспільства:
контексти війни й миру»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії**

Достеменно встановити, що саме рухає людиною, призводить її до активності, очевидно, принципово не можливо вже хоча б тому, що всяке завершене, себто досконале в межах сприйняття сучасника є статичним, у т.ч. завершене знання або абсолютна обізнаність. І все ж, як варіант, людину спонукає вдаватися до дій необхідність, в іншому випадку – цікавість. І хоча остаточно не можливо відмежувати перше від другого, цікавість в очах сучасника набирає рис благородності. Тому всяка дослідницька цікавість підлягає не лише схваленню, але й підтримці та стимулюванню. Останнє також, безумовно, стосується як безпосередньо процесу, так і наявного результату наукової розвідки, запропонованого Коломійцем Олександром Леонідовичем для публічного обговорення у вигляді дисертаційного дослідження «Страх та віра у бутті сучасної людини і суспільства: контексти війни й миру».

Природно, представлена згадана робота є прямим свідченням як наявності у її автора інтелектуального потенціалу, необхідного і достатнього, аби займатися науковою практикою, так і факт особистісного зростання, у т.ч. завдяки засвоєнню нового досвіду, пов'язаного з кропіткою системною діяльністю, без якої не вдалося б сформулювати належним чином цілісне бачення обраної для дослідження проблематики, представленого у вигляді дисертаційної роботи.

Що ж до досліджуваного предметного поля, суть якого зафіксовано в темі дисертації, то воно є перманентно актуальним, оскільки попри те, що ядро феноменів страху та віри – не змінне, залежно від умов і обставин, а вони постійно змінні вже хоча б тому, що кожен відкриває світ для себе дещо особливо, згадані

феномени, як зрештою і будь-які інші, відкриваються по-своєму особливо в розрізі їх переживання. Відтак, осмислення у даному випадку страху і віри як невід'ємних елементів персонального буття, а надто з опорою на безпосередні переживання, неодмінно сприяє повнішому впорядкуванню, а отже і стабілізації внутрішнього стану самого мислителя. Тоді як, донесення до уваги оточуючих результатів подібного осмислення дозволяє нарощувати інтенсивність поля порозуміння, а разом з тим і підвищити рівень злагодженості, соціальної солідарності, у т.ч. шляхом санкціонування переживань і міркувань з приводу наразі згаданих феноменів інших, адже для того, аби особа почувалася впевненою щодо адекватності власних міркувань і переживань, вона неодмінно потребує комунікації, опори на порівняння своїх переживань та міркувань з приводу чого б то було з відповідними переживаннями і міркуваннями інших, тим чи іншим способом оприлюдненими.

Разом з тим дисертант підняв і опрацював потужний пласт міркувань з приводу свого предмету дослідницької цікавості, аби в такий спосіб санкціонувати, тобто переконатися у їх слушності, та максимально впорядкувати власні міркування з обраної тематики та надати їм системного послідовного характеру. Зокрема Коломієць О.Л. спирається у своєму науковому пошуку на 177 праць: від тез до фундаментальних монографічних досліджень, при цьому 93, тобто більше за 50 відсотків від загальної кількості, з них – іноземною мовою, переважно англійською. Останнє щонайменше свідчить про те, що в розпорядженні дослідника, окрім іншого, суттєвий комунікаційний ресурс – спроможність доносити власні міркування та черпати ідеї в англослов'янському, а також романослов'янському середовищах. А це вказує на прагнення і, очевидно, певні досягнення Коломієця О.Л. щодо впливання у світову спільноту інтелектуалів.

Поставивши собі за мету дослідження доступного для осмислення спектру бачень ролі феноменів страху і віри у бутті сучасної людини та суспільства у контекстах війни та миру, дисертант тим самим визначається з дослідницьким

полем, методологічним інструментарієм, а також, очевидно, з горизонтами розгортання власних міркувань та особливостями їх викладу. При цьому мета випусується дисертантом таким чином, аби бути цілком зрозумілою та ясною не лише для представників інтелектуальних кіл, але й для широкого кола читачів, що виказує, цілком ймовірні, прагнення дослідника актуалізувати означену проблематику на рівні широкого громадського дискурсу, таким чином спонукаючи в критичний момент існування української спільноти чи не кожного її представника глибоко замислитися над ключовими мотивами і обставинами власної активності.

Природно, досягнення мети неодмінно передбачає реалізацію низки дослідницьких завдань, до того ж поставлені завдання мають бути співвіднесені з логікою розгортання дослідницького процесу та висвітлювати послідовність причинно-наслідкових зв'язків. Згадана вимога фактично витримується дослідником. Цей момент добре відслідковується як у послідовності викладу міркувань, оприлюднених в тексті дисертації, загалом, так і в співвіднесеності завдань та підрозділів змісту роботи. При цьому зміст роботи чітко структурований та сповна відповідає поставленій меті, завданням, а також об'єкту та предмету дослідження. Своєю чергою об'єкт та предмет дослідження органічно співвідносяться між собою та з метою дослідження і завданнями.

Відтак, вдале завдяки професійно підібраним і застосованим методам та засобам провадження дослідження оперування системою уявлень в межах обраного об'єкту дослідження, впорядкованих відповідно до визначених предмету та мети дозволило Коломійцю О.Л. сформулювати цілісне бачення проблематики у вигляді дисертаційної роботи, квінтесенцією якої, безумовно, є новизна. Щодо новизни, то в рядках суджень, які виносяться на захист, читаються не лише вивірені холодним розумом ідеї, але й набутки безпосереднього досвіду, що додають нотки унікальності, підкреслюють самобутність міркувань. Іншими словами, в новизні яскраво проступає індивідуальне бачення досліджуваного

проблемного поля автором сентенцій, його захоплення власними візіями. При цьому попри те, що до певної міри частина пунктів новизни за формою швидше тяжіє до висновків в їх концентрованій формі, – зокрема йдеться про удосконалені та уточнені положення, – і могла б бути зведена до меншої кількості положень, все ж саме обраний підхід свідчить про глибоке, щоб не сказати пристрасне осмислення ключових екзистенціалів. Більше того саме обраний автором підхід виказує його дослідницьку сміливість відмежовуватися від берегів авторитетної думки і пропонувати на розсуд інших те, що може породити численні альтернативні міркування, оскільки сучаснику недоступні екзистенціальні константи, однак він постійно перебуває в стані спокуси власною неперевершеністю та унікальністю, у т.ч. й щодо спроможності таки споглядати ті ж таки константи. Між тим, перефразовуючи відомий вислів, саме сміливим відкриваються нові обрії істини. А тому паралельно з виписаною формальною метою дослідження дисертантом, цілком ймовірно, переслідується й глибинна мета: спонукати інших до глибоких переживань, у т.ч. у процесі перегляду власних переконань, і, як наслідок, позбування стереотипів.

Сумарно творчий порив молодого науковця знайшов своє втілення у тексті дисертації, який складається з 3-х розділів, кожен з яких своєю чергою розбитий на три підрозділи. А риска під творчим пошуком підводиться у висновках.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження» науковець закладає основи подальших своїх наукових пошуків, чітко означивши особливості контексту у прив'язці до світоглядної парадигми, крізь призму якої має місце осмислення предмету дослідження і взагалі відбувається процес мислення. Далі в заданих координатах, що корелюють з класичною періодизацією так званого соціально-економічного розвитку, дослідник вдається до аналізу особливостей поступу ідей і бачень щодо суті феноменів страху та віри. І, як наслідок, пропонує до розгляду базові гіпотези, які й складають канву роздумів, що знайшли своє втілення у двох наступних розділах.

Всебічному і прискіпливому осмисленню низки феноменів, серед яких чільне місце відведене страху та віри, присвячено другий розділ дисертаційного дослідження «Визначення меж страху та віри у контексті близьких до них феноменів». Зокрема дисертант детально аналізує сполучені поміж собою явища страху, тривоги та жаху як певні прояви одного й того ж феномену на «площину» відповідних станів буття людини. Разом з тим розкривається зв'язок поміж модусами страху та модусами віри, починаючи з буденної і завершуючи її вищою, на думку дисертанта, формою – філософською. Природно, у своїх міркуваннях він звертається до набутоків філософської скарбниці, представлені міркуваннями корифеїв філософської думки.

Зміщення акценту з чистого теоретизування стосовно співвідношення модусів страху та віри на рівні трьох ключових в контексті філософської метаантропології станів буття людини на проблемного поле поточного існування людини має місце у третьому розділі «Діалектика страху і віри в умовах війни та миру XXI ст.: екзистенціальні й соціальні виміри». Зокрема дисертантом осмислюються злигодні сьогодення з огляду на «гібридизацію» людського буття та світу. Напруги гібридному світу не в останню чергу додає явище терору, як суттєвий інструмент гібридних війн, до якого, безумовно, вдається північно-східний агресор, ведучи загарбницьку війну на теренах України. Дієвим засобом подолання тяжіння до терористичних діянь, а також боротьби з гібридною війною означається гуманістичне просвітництво.

Загалом дисертаційне дослідження сповнена численних цікавих оригінальних ідей, у т.ч. і щодо упорядкування світу, шляхів стабілізації людського буття, надання йому дійсної змістовності, а також оптимізації суспільного існування.

При цьому ідеї, що лягли в основу дисертаційного дослідження Коломійця О.Л. набували широкого розголосу в процесі поступового їх формування і кристалізації. Про це свідчать численні наукові публікації з обраної

тематики, а також виступи з доповідями на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

Зрештою, попри беззаперечну значущість наукового доробку, все ж йому притаманні певні дискусійні моменти, на які було б доречно звернути увагу, аби у такий спосіб, окрім іншого, розширити ракурс сприйняття досліджуваної проблематики і, як наслідок, сприяти подальшому творчому зростанню дисертанта.

Зрештою, попри беззаперечну вагомість наукового доробку дисертанта, все ж є потреба звернути увагу на певні дискусійні моменти.

1. У формулюваннях окремих дослідницьких завдань спостерігаються певні лексичні (мовні) огріхи, що можуть призвести до певних різночитань. Зокрема, очевидно, дисертант ставить собі за завдання означити грані, обриси чи особливості соціокультурного контексту дослідження, а не осмислити сам соціокультурний контекст як феномен – як можливу підставу для міркувань загалом, оскільки без контексту принципово не можливе ані спілкування, ані порозуміння, а сам контекст уже завжди соціокультурний. Поза соціокультурним простором допустима лише абсолютно самотня істота, а людина, як кожен себе знає, до таких принципово не належить. Зрештою на фоні сказаного породжується питання щодо того, яким чином можливо якнайповніше відобразити взаємозв'язок і взаємозумовленість поміж екзистенціальним і соціокультурним зрізами буття людини? Вдавання до яких методів і засобів максимально сприяло б досягненню означеного завдання? Як наслідок, було б доречним побажати дисертанту у подальших його наукових пошуках знайти задовільну відповідь на згадані питання і донести їх до широкого загалу.

2. Також, в ході свого наукового пошуку дослідник, очевидно, має і реалізує на практиці намір не просто визначити поняття, але визначитися саме зі змістовним наповненням ключових понять, якими насамперед оперує у своїх міркуваннях. Що ж стосується наміру демаркації понять страху та віри, то,

безумовно, вона має відбуватися у відповідній площині однорідності, тобто демаркація має проходити між поняттями, якщо мова йде про розрізнення носіїв змістів, а не поняттями і феноменами як різнорідними елементами мисленнєвих структур, як це може здатися, звернувшись до окремих завдань. Як наслідок постає питання щодо загальносприймабельної інтерсуб'єктивності (у світлі матеріалізму – об'єктивності) результатів осягнення предмету дослідження: наскільки ці результати в принципі підлягають вербалізації, враховуючи екзистенціальну й соціокультурну складність предмету?

3. Ще одне питання породжується стосовно синтезу феноменів страху та віри: чим може виступати синтетичний феномен і чи загалом він представлений на рівні людського буття? Припущення щодо надії як результату такого синтезу, звісно, допустимі, але досить спірні. Інша річ – синтез множини уявлень про феномени страху та віри. Тому породжується потреба в уточненні, а саме чи йдеться винятково про синтез уявлень, в іншому випадку самих феноменів страху і віри, чи мова може йти також і про спектр можливих синтезів між собою різновидів страху і віри, до осмислення яких вдається дисертант?

4. Щодо змістовних моментів дослідження, які викликають певні вагання, то тут увага, окрім інших, зачіпається за твердження про те, що «західна цивілізація приділяє страху набагато більше уваги, ніж східна». По-перше, такий поділ на «цивілізації» не зовсім коректний вже хоча б з огляду на те, що так званій Схід досить різноманітний в культурному плані і, очевидно, мусульманська парадигма значно ближча до іудохристиянської та іудейської, аніж до даосистської, буддистської чи індуїстської тощо. По-друге, в індуїстській, а тим паче мусульманській парадигмі страху відведена навряд чи менша роль, аніж в тій же іудохристиянській або так званій Західній парадигмі. Інша справа, що представникам так званого західного світу, до якого себе тяжіють зараховувати і українці, відповідна парадигма концептуально ближча, аніж інші, і вони у ній значно обізнаніші, у т.ч. завдяки доступу до відповідних інформаційних ресурсів,

серед яких чільне місце, безумовно, належить колективній монографії «Біблія». Тому є підстави уточнити чи не було б простіше обмежити поле дослідження конкретною світоглядною, на разі – Західною парадигмою, а від інших парадигм просто відмежуватися?

5. Говорячи про віру в контексті так званої Західної парадигми, було б добре дещо чіткіше висвітлити осмислення віри як певної потенції, якою може бути не лише наділена, а й оперувати людина. Зокрема в розділі Новий Заповіт сказано: «Бо істинно кажу вам: якщо ви матимете віру як зерно гірчичне і скажете горі цій: переїди звідси туди, і вона переїде; і не буде нічого неможливого для вас» (Мф. 17:20). Така віра, очевидно, будучи атрибутом відповідного стану людини, вичерпує усякий страх шляхом безпосереднього відкриття чи встановлення суті (природи) чого б то було. Своєю чергою неспроможність встановити, зокрема за посередництва пізнання як раціональної операційної системи суть чого б то було породжує страх перед Невимовним або, в Гайдеггеровому трактуванні, перед Ніщо. Разом з тим сліпа віра як механізм доведення уявлення до статусу повсякденного знання виступає своєрідною протилежністю вірі як потенції. Відтак було б добре уточнити чи досяжна все ж таки віра як потенція у поточному існуванні людини чи це лише красива форма подачі бажаного або ідеального (абсолютного), закарбована в Новому Завіті?

Також є потреба привернути увагу до співвідношення завдань та структурних елементів дисертації. По-перше, прослідковується лінійний зв'язок між ними та назвами підрозділів, себто дуже близьке формулювання. По-друге, помітно певний дисбаланс між тими ж таки завданнями та підрозділами змісту, оскільки підрозділи першого і третього розділу чітко співпадають із відповідними завданнями, тоді як на три підрозділи другого розділу припадає лише одне завдання. Це вказує зокрема на частково механічне формування змісту дисертації, бо явне слідування строго букві дослідницького процесу дещо обмежує прояв

духу дослідницької цікавості з претензією на певну своєрідність і суб'єктивну неповторність.

Зрештою, наведені вище дискусійні положення жодним чином не можуть бути підставою щодо сумнівів у науковій значущості здійсненого Коломійцем Олександром Леонідовичем дисертаційного дослідження на тему «Страх та віра у бутті сучасної людини і суспільства: контексти війни й миру». Згадане дисертаційне дослідження є цілком самостійним науковим здобутком, повною мірою відповідає усім сучасним вимогам до робіт подібного типу. Відповідно, автор даної наукової розвідки – Коломієць Олександр Леонідович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

**Доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук
Національного університету біоресурсів
і природокористування України**

В.Ф. Калуга

